

FYLKESRÅDMANNEN
Regionalutviklingsavdelingen

2008/7700-19

f-mappeloh

Riksantikvaren

Postboks 8196, Dep.
0034 OSLO

16.02.2009

Deres ref.:

Saksbehandler: Trond Meling
Direkte innvalg: 51 51 66 96

Saksnr. 08/10785-5
Løpenr. 5717/09
Arkivnr. C51

KARMØY KOMMUNE – AVALDSNESPROSJEKTET - TILLEGGSINFORMASJON VEDR. OVERSENDELSE AV SØKNAD OM DISPENSASJON

Rogaland fylkeskommune viser til Deres brev mottatt her 10.02.09, hvor en ønsker å få tilleggsinformasjon vedrørende vår tilrådning til søknad om dispensasjon for gjennomføring av en forskningsutgravning på Avaldsnes i Karmøy kommune. Den omsøkte utgravningen er et ledd i forskningsprosjektet; *Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes*, som foregår i regi av Universitetet i Oslo. Søknaden gjelder dispensasjon fra Kulturminneloven §8, første ledd for ID 44416, ID 44417, ID 14711, ID 34379 og ID 115870. Ellers viser vi til vårt tilrådningsbrev, datert 19.12.08.

Faglig vurdering av kulturminnene, omsøkte inngrep og problemstillinger

Et av punktene Riksantikvaren ønsker mer informasjon om er fylkeskommunens vurdering av de omsøkte kulturminnene og den verdien disse har, bl.a. ut fra nåværende bevaringstilstand. I tillegg ønsker de våre synspunkt på prosjektets faglige problemstillinger i relasjon til valg av objekter en ønsker å undersøke.

ID 44416 og ID 44417

Disse to fornminneområdene ligger på Gloppe og Fårøy, øst og sør for Avaldsnes kirke. Områdene er småkupert beitemark med en del fjell i dagen.

Innenfor ID 44416, som ligger på Gloppe, er det registrert fire rektangulære/ kvadratiske (naust?)tufter, to brygger og en innhegning. Tuftene er vekslende markert i terrenget med delvis synlige steinvegger. Størrelsen på tuftene varierer noe, men samtlige har vegger på 8-10m. De to bryggene er noe utrast og vekslende godt markert. Den ene ligger under vann. Innhegningen 20x17m stor. En del steder er muren rast ut.

Innenfor ID 4417, som ligger på Gloppe og Fårøy, er det registrert en steinlagt vei på ca 30m, tre (naust?)tufter, tre steinkonstruksjon, en tydelig nausttuft og to brygger. Den ene av tuftene er kvadratiske, mens de to andre er rektangulære. Den kvadratiske tufta er bygd opp inntil berg og har steinvegger i Ø og S. Den ene rektangulære tuften er lite synlig, ellers er de vekslende markert. Nausttuften er ca 10m lang og 4-2m bred. De tre steinkonstruksjonene består av tildels uklart markerte steinrekker. Den lengste er ca 20m lang. De to bryggene er delvis utraste. Begge er ca 12m lange.

POSTADRESSE Postboks 130 Sentrum
4001 Stavanger

BESØKSADRESSE Arkitekt Eckhoffsgt. 1
4010 Stavanger

TELEFON 51 51 66 00

TELEFAKS 51 51 68 90

BANKGIRO: 3201.05.50520

E-POST: firmapost@rogfk.no

INTERNETT: www.rogaland.no

I 2006 gjennomførte Arkeologisk museum overflaterregistreringer i området. Da ble det funnet en gravrøys på det høyeste punktet NØ på Bukkøy. Røysa har et tverrmål på 8,5m. I tillegg ble det påvist to nausttufter, en hulvei og to mulige brønner på østsiden av Gloppe. De to nausttuftene kan være blant de tuftene som er registrert tidligere. Sentralt på Gloppe ble det i 2006 også registrert flere flater som ser ut til å være ryddet. Opplysningene omkring kulturminnene som ble registrert i 2006 ligger innenfor ID 115870 i Askeladden.

Omsøkt undersøkelse

I dispensasjonssøknaden søker en å undersøke de mulige nausttuftene som er påvist på Gloppe. Undersøkelsen vil bestå i å grave smale sjakter på inntill 10m² i hver av tuftene. Formålet med undersøkelsen er å avgrense tuftene, bedre tolkningsgrunnlaget, samt fremskaffe daterbart materiale.

Det er nylig utført satellittfotograferinger over Avaldsnesområdet, og disse viser at det også kan finnes nausttufter på Fårøy. Med unntak av en tidligere registrert 6x10m stor synlig tuft (ID 65613), er det ikke registrert tufter her tidligere. I prosjektet legger en derfor opp til å gjennomføre nærmere overflaterregistreringer i området, samt å grave smale grøfter på inntil 10m² i utvalgte potensielle tufter. Ved disse undersøkelsene vil en kunne få klarhet i om dette er nausttufter eller ikke, samt få ut daterbart materiale.

ID 34379, ID 115870 og ID 14711

Fornminnefeltet ID 34379 utgjør den sentrale delen av området rundt kirka og prestegården på Avaldsnes. Foruten kirka og prestegården finnes det er her to bautasteiner – der den ene er Marias synål like inntil kirkeveggen i N – , fundamentet etter en åttekanten kirke eller et tårn, en steinsatt lønngang og to gravhauger – Flagghaugen og Kuhaugen. Flagghaugen ligger N/NØ for kirka og like Ø for kirkegården. Det meste av denne ble fjernet i 1834, og det er få synlige spor etter haugen i dag. Det som synes er en 5m bred og 0,75m høg rand i Ø som utgjør en halvsirkel i terrenget. Kuhaugen ligger i prestegårdshagen, like Ø for forpakterboligen. Også denne haugen er sterkt forstyrret av nyere tids inngrep. Lønngangen ligger under parkeringsplassen mellom kirka og prestegården. I samme område står også den ene bautasteinen og fundamentet etter åttekantet kirke/tårn.

I 2006 gjennomførte Arkeologisk museum nærmere sjaktregistreringer innenfor ID 34379. Det ble gravd sjakter på selve prestegården, sør for kirkegårds-muren, på dagens parkeringsplass og mellom forpakterbygningen og låven. I sjaktene ble det funnet ulike bosetningsspor i form av stolpehull, veggrøfter, steinlegginger, ildsteder og kokegroper. I tillegg ble det funnet gjenstandsfunn i form av keramikk, vevlodd og fragment av bakstehelle. Opplysningene omkring kulturminnene som ble registrert i perioden 2006 ligger innenfor ID 115870 i Askeladden

I perioden 1992-94 gjennomførte Arkeologisk museum nærmere sjaktundersøkelser i områdene vest for Kongshaugen, mellom Kongshaugen og kirka, samt området sørvest for låven. Her ble det funnet bosetningsspor i form av stolpehull, kokegroper, ildsteder og kulturlag. I denne perioden ble det også gjort undersøkelser i dalsøkket øst for kirka. Her ble det funnet bosetningsspor, bl.a. fra steinalder, og kulturlag. Til sammen ble det avdekket 1700 m² ved disse undersøkelsene. Opplysningene omkring kulturminnene som ble registrert i perioden 1992-94 ligger innenfor ID 115870 i Askeladden

ID 14711 er i Askeladden registrert som to gravhauger som ligger på Kongshaugen, vest for prestegården. Ved en undersøkelse i 2005, gjennomført av Arkeologisk museum, ble disse haugene imidlertid avskrevet som naturdannelser. I området ble det imidlertid funnet

en uregistrert gravrøys på nordspissen av Kongshaugen. Like sør for denne ble det påvist en båtgrav, og like sør for denne igjen ble det funnet en flatmarksgrav. I sørenden av Kongshaugen ble det ved samme undersøkelse påvist en større steinlegging, og i denne ble det funnet syv perler og en næstvedt øks i et plyndret gravgjemme. Herfra kommer også en barre i gull og brente bein. På nordsiden av steinleggingen ble det påvist en del bosetningsspor i form av stolpehull, ildsteder, kokegroper og veggrøft. Totalt ble 400 m² avdekket ved denne undersøkelsen. Opplysningene omkring kulturminnene som ble registrert/undersøkt i 2005 ligger innenfor ID 115870 i Askeladden.

Omsøkt undersøkelse

I dispensasjonssøknaden søker en å undersøke deler av Flagghaugen og Kuhaugen. En ønsker også å undersøke bosetningssporene som er påvist mellom Kongshaugen og Prestegården, som ligger under parkeringsplassen, innenfor prestegårdstunet/Pakterhagen, samt områdene SV for låven. Kjerneområdet for bosetningen er imidlertid antatt å være under parkeringsplassen, i Pakterhagen, samt et stykke ut på flaten mellom Pakterhagen og Kongshaugen.

Når det gjelder Flagghaugen (ID 34379) har en i prosjektet lagt opp til å undersøke inntill $\frac{3}{4}$ av haugresten. Ved undersøkelsen ønsker en å få økt kunnskap om haugens oppbygning, samt påvise eventuelle gjenstandsfunn som kan finnes i haugens bunnlag. Det vil også være viktig å få klarhet i om det finnes spor av eldre aktivitet under haugen.

I forhold til Kuhaugen (ID 34379) ønsker prosjektet å grave sjakter på inntill 50m² fra foten av haugen og inn til kjernerøysen. Et viktig mål med undersøkelsen er å tidfeste haugen, enten ved at det finnes daterbart materiale som kan knyttes til gravanlegget, eller ved at det finnes eldre bosetnings-/aktivitetsspor under haugen.

Når det gjelder bosetningssporene (ID 14711 og ID 115870) ønsker prosjektet å undersøke inntill 22 mål. Totalt er det påvist ca 33 mål med bosetningsspor på Avaldsnes. Målsetningen med undersøkelsen er å få klarhet i bebyggelsens art og endringen av denne gjennom tid, bosetningens karakter, tunbeliggenhet/tunendring, samt bosetningens funksjon. Fremgangsmåten vil være tradisjonell maskinell flateavdekking av større, sammenhengende flater, samt mindre omfattende maskinell søkesjaktning.

De sammenhengende flatene vil bli lagt i områder med høy strukturtetthet. Ut fra dagens kunnskap vil det si på parkeringsplassen, i Pakterhagen og like Ø og SV for Kongshaugen. Videre sjaktning kan imidlertid avdekke høy strukturtetthet også andre steder. Innenfor de sammenhengende områdene vil utvalgte strukturer bli snittet og kulturlag vil bli gravd ut i begrenset utstrekning. Den gjenværende delen av snittede strukturer/kulturlag vil bli bevart og sikret som referansematerialet for fremtiden.

Sjaktene vil bli lagt i områder hvor det er lav strukturtetthet. Målsetningen er å få klarhet i hvilke strukturer som ligger i utkanten av og mellom tunområder. Sjaktene vil være ca 3m brede. Avstanden mellom de vil variere (3-10m) avhengig av tettheten av strukturer. I sjaktene vil utvalgte strukturer bli undersøkt og sikret på samme måte som innenfor de sammenhengende utgravingsfeltsetene.

Ved undersøkelsene av områdene som i dag utgjør hage/dyrka mark ønsker en også å sålde deler av pløyselaget for å se om det finnes gjenstandsfunn. Dette vil bli gjort systematisk iht. rutesystem. En ønsker å sålde 10-15% av matjorda i de nevnte områdene.

Rogaland fylkeskommunes vurderinger

Ingen av de bosetningssporene (stolpehull, ildsteder/kokegroper osv.) som finnes under markoverflaten på Avaldsnes er synlige. Opplevelsesverdien av disse må derfor sies å være lav, selv om de ligger i et godt skjøttet kulturlandskap. Etter fylkeskommunens mening vil opplevelsesverdien til disse kulturminnene heller ikke bli forringet ved en undersøkelse, siden det vil bli liggende tilbake et referansemateriale og siden de berørte områdene skal tilbakeføres. I denne sammenhengen er det også verdt å nevne at bosetningssporene som ligger under parkeringsplassen og i tilknytning til Pakterhagen/tunet, herunder også Kuhagen, må karakteriseres som utsatt for erosjon og skade som følge av dagens situasjon med bl.a. biltrafikk og vegetasjon (trær/røtter). På lengre sikt kan derfor informasjon og kunnskap som ligger i disse sporene gå tapt. En måte å sikre kildeverdiene er at disse blir faglig undersøkt.

Flagghaugen, som en gang var en stor og monumental gravhaug, har etter Rogaland fylkeskommunes mening også svært begrenset opplevelsesverdi, siden det er få synlige spor igjen av denne. Det samme gjelder til en viss grad Kuhaugen som er skjemet av bygninger og terrenginngrep. En undersøkelse av disse, med det omfang en legger opp til i dispensasjonssøknaden, vil etter fylkeskommunens mening ikke forringe opplevelsesverdien til disse gravminnene i særlig grad. Tuftene og de andre synlige kultminnene på Gloppe har en langt større opplevelsesverdi sammenlignet med de ovenfor nevnte, siden disse ligger i et mer urørt landskap. Rogaland fylkeskommune mener imidlertid at de undersøkelsene som en legger opp til her er såpass beskjedne i omfang at dette ikke vil ha nevneverdig innvirkning på opplevelsesverdien.

Samlet sett har Avaldsnes stor opplevelsesverdi, noe som bl.a. skyldes at det finnes en variasjon av kulturminner her, og at det ligger i et godt skjøttet kulturlandskap. En viktig del av denne opplevelsesverdien ligger imidlertid i den historien som kan knyttes til Avaldsnes, bl.a. gjennom gravfunnet fra Flagghaugen, omtalen i de skriftlige kildene og middelalderkirken. Rogaland fylkeskommune mener derfor at økt kunnskap om Avaldsnes bosetningshistorie vil høyne opplevelsesverdien av området som helhet betraktelig. Dette vil igjen ha stor betydning for formidlingen av kulturhistorien på Avaldsnes, noe vi også har lagt vekt på i vår tilrådning, jf vårt brev datert 19.12.08. Økt kunnskap og en bredere formidling av kulturminnet Avaldsnes vil sannsynligvis også ha betydning for næringsutviklingen i regionen, samt gjøre landsdelen mer attraktiv. Disse momentene er også vektlagt av bl.a. Haugalandrådet, jf. vedlagt brev.

I Deres brev etterlyser Riksantikvaren også Rogaland fylkeskommunes synspunkter på prosjektets faglige problemstillinger sett i forhold til de valg en har tatt av undersøkelsesobjekter og omfanget av undersøkelsene. Hovedmålet med prosjektet er å studere kongsgårdens betydning i det tidlige norske kongedømmet, samt deres rolle i kongedømmets forhistorie gjennom det første årtusen e.Kr. Den omsøkte utgravingen er derfor rettet mot de elementer som vil gi størst mulighet for å undersøke og karakterisere besitterens plass i det sosiale hierarkiet, samt påvise eventuelle endringer i gårdens rolle som kongsgård, som igjen kan knyttes til endringer i kongemaktens omfang og art. Prosjektet mener at det vil være mest hensiktsmessig å undersøke boplassen, gravminnene og havneinstallasjonene for å belyse disse problemstillingene.

Bosetningssporene som er registrert på Avaldsnes, og som er relevant for prosjektet, strekker seg fra førromersk jernalder og frem til middelalder. Etter fylkeskommunens mening vil dette tidsaspektet være godt egnet til å belyse problemstillingene omkring endringene av gården over tid. At en ønsker å undersøke inntil 22 mål av de registrerte bosetningssporene, synes vi også er hensiktsmessig og relevant for å kartlegge gårdens

utvikling og endringer i dette tidsrommet. Å få klarhet i alderen på Kuhaugen, samt frembringe mer detaljert kunnskap om oppbygningen av denne og Flagghaugen, synes også å være relevant i forhold til å belyse Avaldsnes som kongsgård over tid. Det samme kan sies om de omsøkte nausttuftene på Gloppe, og en presis tidfesting av disse vil etter vår mening gi viktig informasjon og kunnskap om framveksten og tilstedeværelsen av en kongsgård på Avaldsnes.

Et viktig moment i Rogaland fylkeskommunes tilrådning har vært at det fremdeles vil være et referansemateriale når utgravingen er avsluttet, og at dette materialet blir sikret på en tilfredstillende måte, jf. vårt brev datert 19.12.08. Etter vår mening legger undersøkelsene opp til dette. Vi har derfor ingen vesentlige innvendinger når det gjelder omfanget av den omsøkte undersøkelsen, eller de metoder en ønsker å benytte. Vi er også av den oppfatning at de omsøkte objektene er relevante for å belyse problemstillingene til prosjektet.

Forvaltningsplan for Avaldsnes og Rogaland fylkeskommunes rolle i prosjektet

I Deres brev ber Riksantikvaren om at Rogaland fylkeskommunen vurderer dispensasjonssøknaden i forhold til utarbeidelsen av en helhetlig forvaltningsplan for Avaldsnesområdet, og eventuelle andre tilretteleggingstiltak. I tillegg ønsker Riksantikvaren en redegjørelse av fylkeskommunens rolle i prosjektet, samt hvilke forpliktelser fylkeskommunen har i forhold til Nordvegen Historiesenter.

Når det gjelder utarbeidelsen av en helhetlig forvaltningsplan for Avaldsnes vil det fra Rogaland fylkeskommunes side være viktig at kulturminnene og kulturlandskapet i området blir ivaretatt, bl.a. gjennom langsiktig og målrettet/tilpasset skjøtsel. I forbindelse med alle typer tiltak innenfor Avaldsnes, herunder også tiltak med universell utforming, vil vi derfor kreve at en tar hensyn til kulturminnene og kulturlandskapet, noe vi også nylig har understreket i forbindelse med planer om turveg på Avaldsnes, jf. vedlagt brev. Fylkeskommunen kan imidlertid ikke se at den omsøkte forskningsgravingen er i strid med våre mål og krav til en helhetlig forvaltningsplan for området. De omsøkte kulturminnene vil ikke bli frigitt for utbygging o.l. i forbindelse med undersøkelsen, og det vil fremdeles ligge igjen referansemateriale som er automatisk freda iht. Kulturminneloven § 3 og 4. Som vi har understreket ovenfor vil økt kunnskap gjennom en forskningsgraving også styrke Avaldsnes som kulturminne. Etter fylkeskommunens mening vil denne styrken være viktig når en skal sikre Avaldsnes som et helhetlig kulturminne gjennom en forvaltningsplan.

Nordvegen Historiesenter ble bygget i forbindelse med at Avaldsnes ble valgt til fylkets tusenårssted. Rogaland fylkeskommune bidro økonomisk sammen med staten og Karmøy kommune for å realisere byggingen av senteret. Dette bidraget inngikk som en naturlig del av fylkeskommunens engasjement i utbyggingen av kulturinstitusjoner i fylket. Foruten dette bidraget gir Rogaland fylkeskommune, sammen med staten og vertskommunene, årlig driftsstøtte til fem regionsmuseer i fylket. En del av den samla støtten til Haugalandmuseene AS er øremerket en stilling med driftsutgifter ved Nordvegen Historiesenter. Dette dreier seg om kr 1000 000,- pr. år.

Rogaland fylkeskommune har pr. dags dato ikke noe økonomisk engasjement i Kongsgårdsprosjektet Avaldsnes. Karmøy kommune har imidlertid kommet med en forespørsel til fylkeskommunen om å bidra økonomisk til prosjektet. Denne forespørselen er foreløpig ikke behandlet av fylkeskommunen. Vi kan også opplyse om at kultursjef Egil Harald Grude er medlem av prosjektrådet og referansegruppen som er opprettete i forbindelse med forprosjektet. Rogaland fylkeskommune har imidlertid ingen betenkeligheter med dette, siden disse organene ikke fatter noen vedtak. Vi mener også at

en slik representasjon er naturlig sett i forhold til forvaltningsansvaret som fylkeskommunen har for kulturminner i fylket og som en del av våre generelle samarbeidsrutiner.

Vi håper med dette at Riksantikvaren har fått svar på de spørsmål som ble stilt i Deres brev.

Med hilsen
KULTURSEKSJONEN

Egil Harald Grude
Kultursjef

Jan G. Auestad
Fylkeskonservator

Vedlegg:

- Brev fra Haugalandrådet til Rogaland fylkeskommune
- Brev fra Rogaland fylkeskommune til Karmøy kommune

Kopi m/vedlegg:

- Universitetet i Stavanger, Arkeologisk museum, 4036 Stavanger
- ✓ - Universitetet i Oslo – Institutt for arkeologi, konservering og historie, Postboks 1008 – Blindern, 01315 Oslo, Att. Dagfinn Skre
- Karmøy kommune, Rådhuset, 4250 Kopervik